

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistallenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Kepanen, P. & Seppälä, M. 2018. Keskustellen havainnoiden vahvuuksia ja kehittämiskoh-
teita kartoittaen Teoksessa Hei me HOKSataan! : ammatillisten opettajakorkeakoulujen pu-
heenvuoro erityisen tuen tilasta ja kehittämisestä (toim. Hirvonen). Jyväskylä: Jyväskylän am-
mattikorkeakoulu.

DOI / URL: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-501-2>

KESKUSTELLEN, HAVAINNOIDEN, VAHVUUKSIA JA KEHITTÄMISKOHTEITA KARTOITTAEN

Osaamisperusteisuus ammatillisen erityisopetuksen toteutuksessa

Pirkko Kepanen & Minna Seppälä

JOHDANTO

Viimeisen tilaston (2016) mukaan ammatillisessa koulutuksessa opiskeli 24 355 erityistä tukea saavaa opiskelijaa, mikä on noin 8,5 prosenttia kaikista ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoista. Suurin osa erityistä tukea saavista opiskelijoista opiskelee yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa. Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa opiskeli vuoden 2016 tilaston mukaan 3600 opiskelijaa. (Vipunen 2016.)

Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on esteettömyys sekä inklusio, jolloin mahdollisimman moni erityistä tukea saava opiskelija opiskelee samoissa oppilaitoksissa ja ryhmissä kuin ne, jotka eivät saa erityistä tukea. Osaamisperusteisuus, uusien opetussuunnitelmien mukainen opintojen joustava toteuttaminen, yksilölliset opintopolut, aikaisemmin opitun tunnistaminen ja tunnustaminen tukevat erityistä tukea saavien opiskelijoiden opiskelua ja oppimisen tavoitteiden saavuttamista. Esteettömyys ei tarkoita tässä yhteydessä ainoastaan tilojen tai työskentelypaikkojen esteettömyyttä, vaan siihen kuuluu myös asenteellinen ja sosiaalinen esteettömyys eli ympäristö, jossa kaikkien on mahdollista opiskella ja oppia. (Burns ym. 2015; Hoppo ym. 2015; Miettinen 2015.)

Tämän artikkelin pohjana käytetyn tutkimusaineiston keräämisen aikana oli voimassa ammatillista peruskoulutusta koskeva laki L 630/1998, jossa säädettiin ammatillisesta peruskoulutuksesta ja siinä suoritettavista tutkimuksista sekä tutkintoon johtamattomista valmentavista koulutuksista. Samassa laissa määriteltiin ammatillinen erityisopetus. 1.1.2018 voimaan tullessa laissa (531/2017) on yhdistetty ammatillinen peruskoulutus ja näyttötutkintoperusteinen aikuiskoulutus, jolloin erityinen tuki koskee näitä kaikkia opiskelijoita. Lain pykälässä 64 säädetään erityisestä tuesta siten, että opiskelijalla on siihen oikeus oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi, jolloin hän tarvitsee opiskeluunsa erityistä tukea. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.) Erityisellä tuella tarkoitetaan pedagogista tukea ja erityisiä opiskelujärjestelyjä. Tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa ammattitaidon

ja tarvittavan osaamisen. Tarvittaessa arviointia voidaan mukauttaa yksilöllisesti. Tavoitteena on myös yhdessä kuntoutuspalveluiden tuottajien kanssa edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.) Se, mitä erityisestä tuesta säädetään, on pysynyt jokseenkin samanlaisena, mutta uusi laki koskee kaikkia ammatillisessa koulutuksessa opiskelevia opiskelijoita, sekä nuoria että aikuisia.

OSAAMISPERUSTEISUUS

Ammatillisessa koulutuksessa opetuksen ja oppimisen päämääränä on ammatillisen osaamisen saavuttaminen ja ammattilaiseksi kasvaminen. Ammatillinen osaaminen muodostuu ammatissa tarvittavista tiedoista ja taidoista ja niiden soveltamisesta käytännön työtehtäviin. Osaamiseen liitetään myös asenteet, jolloin ammatti-identiteetin kehittyminen näyttäytyy kokonaisvaltaisena osana ammatillista kasvua. (Ammatillinen koulutus 2018.)

Osaamisperusteisuus tuli ammatillisen toisen asteen opetussuunnitelmiin elokuussa 2015. Se ohjaa opettajan pedagogista toimintaa, jolloin määrällisen suorittamisen ja erillisten oppiaineiden opiskelun sijaan huomio kiinnittyy osaamisen hankkimiseen ja osoittamiseen. Lähtökohtana on opiskelijan aikaisemmin hankittu tutkinnon kannalta olennainen osaaminen, jonka lisäksi kerrytetään tarvittava määrä uutta osaamista.

Osaamisperusteisessa koulutuksessa opiskelijat saavuttavat osaamisensa erilaisissa oppimisympäristöissä, eri tavoin ja erilaisessa tahdissa. Erilaiset oppimisympäristöt ja tavat hankkia osaamista yksilöllistävät opiskelijoiden opintopolkuja ja tutkinnon suorittamisen tapoja. Peruseriaatteena osaamisperusteisudessa on, että osaamista voi hankkia missä ja milloin vain ja sitä voivat arvioida myös muut kuin oman oppilaitoksen opettajat. (Mulder 2017; Karjalainen ym. 2018; Kepanen 2018; Kukkonen & Raudasoja 2018; Happo ym. 2015.)

Osaamisperusteisuus haastaa perinteisen käsityksen opettajan työstä sekä opettamisesta. Opettajan rooli on edelleen tärkeä, mutta opettamisen ja arvioinnin lähtökohtana tulee olla osaamisen ja sen saavuttamisen tukeminen. Näkökulma siirtyy opetuksesta opiskelijan oppimisprosessin suunnitteluun, ohjaamiseen ja tukemiseen. Opiskelija ja opettaja suunnittelevat yhdessä opiskelijan oppimisprosessin: miten, missä ja milloin tarvittava osaaminen hankitaan. Osaamisperusteisuuden toteuttamisessa aikaan sidottu opetus ei ole enää keskiössä, vaan sellainen opetus ja ohjaus, jota opiskelija tarvitsee osaamisensa hankkimisen tueksi. Aika- ja paikkakeskeisyydestä luopumisen lisäksi luovutaan myös oppiaineajattelusta opetuksen rakentuessa työelämän työ- ja toimintakokonaisuuksien ympärille. Osaamisperusteinen pedagoginen

toiminta suunnitellaan ja toteutetaan työprosessien mukaisesti, jolloin opettajan oma ajantasainen ja syvälinen työelämäosaaminen korostuu. Työelämän toimintakokonaisuuksiin perustuvassa opetuksessa sekä opetushenkilöstön keskinäinen että opiskelijoiden välinen vuorovaikutus lisääntyvät. Myös työelämäneudustajilla on tässä prosessissa oma rooli. Opetuksen tavoitteena on, että opiskelijoiden toimiminen jäljittelee ammattilaisten työskentelyä ja että ratkaistavat tehtävät ovat oikeita ja monimutkaisia työelämän tilanteita. (Mulder 2017; Karjalainen ym. 2018; Kepanen 2018; Kukkonen & Raudasoja 2018; Happo ym. 2015; Nissilä ym. 2015.)

Tutkimuksessamme halusimme kuulla, miten osaamisperusteisuus toteutuu erityisen tuen kontekstissa ja esitimme kysymyksiä tästä aiheesta ammatillisen erityisopettajankoulutuksen käyneille opettajille, joilla itsellään oli kokemus opiskelusta osaamisperusteisessa ammatillisessa erityisopettajankoulutuksessa. Osaamisperusteiset opetussuunnitelmat tulivat ammatilliselle toiselle asteelle 2015, josta lähtien osaamisperusteisen toiminnan olisi pitänyt näkyä myös erityistä tukea saavilla opiskelijoilla. Mitä tämä osaamisperusteinen toiminta sitten on, mitä opettajat siitä ajattelevat ja miten näkevät sen toteuttamisen omassa työssään?

AINEISTON HANKINTA JA ANALYYSI

Artikkelin aineisto kerättiin keväällä 2017 sähköisenä teemahaastatteluna osaamisperusteisessa ammatillisessa erityisopettajankoulutuksessa opiskelevilta sekä vuosina 2015–2016 osaamisperusteisesta ammatillisesta erityisopettajankoulutuksesta valmistuneilta henkilöiltä. Kysely lähetettiin 60:lle henkilölle ja siihen vastasi 28 henkilöä. Haastatteluun vastanneista toimi ammatillisina erityisopettajina 6, ammatillisina opettajina 11, molemmissa tehtävissä (eo+ope) 6 ja muissa tehtävissä 7. Teemana haastattelussa oli osaamisperusteisuuden toteutuminen ammatillisessa erityisopetuksessa. Teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa (Tuomi & Sarajärvi 2011, 74). Tarkentavia kysymyksiä tässä haastattelussa oli yhteensä kuusi.

Teemahaastattelu on astetta strukturoidumpi kuin avoin haastattelu, sillä siinä aiempien tutkimusten ja aihepiiriin tutustumisen pohjalta valmistellut aihepiirit, teemat, ovat kaikille haastateltaville samoja, vaikka niissä liikutaankin joustavasti ilman tiukkaa etenemisreittiä. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 47–48, 66–67; Eskola & Suoranta 1998, 86–87.)

Aineisto kerättiin sähköisesti, mikä mahdollisti vastaajille joustavan ajan käytön sekä etenemisjärjestyksen. Analyysimenetelmänä käytettiin sisällön-

analyysiä, jossa tutkijoiden esiyymmärryksen pohjalta aineisto pelkistettiin, teemoiteltiin ja ryhmiteltiin teemoittain. Ryhmitellyt teemat esitetään sekä määrällisenä että laadullisen analyysin tuloksena muodostettuina tulkintoina. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 91–123.)

Tutkimuksen teemana oli osaamisperusteisuuden toteutuminen erityistä tukea saavilla opiskelijoilla ja sen näkyminen ammatillisen erityisopettajan työssä. Tarkentavia tutkimuskysymyksiä oli kuusi ja ne olivat seuraavat:

- 1 Miten osaamisperusteisuus toteutuu erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opinnoissa?
- 2 Miten ohjaat/ mahdollistat yksilöllisiä ja henkilökohtaisia opintopolkua osaamistavoitteisesti?
- 3 Miten osaamisperusteisuus näkyy ammatillisen opettajan työssä?
- 4 Miten oma osaamisperusteinen opiskelusi on avannut sinulle osaamisperusteisuutta?
- 5 Miten reformin toteutuminen muuttaa mahdollisesti ammatillisen erityisopettajan työtä?
- 6 Mitä osaamista ammatillisena erityisopettajana tarvitsisit tulevaisuudessa lisää?

TULOKSET

- 1 Miten osaamisperusteisuus toteutuu erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opinnoissa?

Osaamisperusteisuus toteutuu erityistä tukea tarvitsevilla samalla tavoin kuin muillakin.	3
Osaamisperusteisuus toteutuu hyvin erityistä tukea tarvitsevilla opiskelijoilla	5
Osaamisperusteisuus toteutuu vähän tai ei ollenkaan.	7
Käytännön esimerkit osaamisperusteisuuden toteutumisesta	11

Tutkimustulokset osoittivat, että osaamisperusteisuus toteutui erityistä tukea tarvitsevilla opiskelijoilla vaihtelevasti. Vastauksista käy ilmi ensinnäkin se, että toteutumisessa ei ollut eroa suhteessa muihin opiskelijoihin tai että osaamisperusteisuus toteutui hyvin (8). Näissä vastauksissa todettiin, että

aikaisemmat työssäoppimiset voitiin ottaa huomioon kaikilla opiskelijoilla, ja kun henkilökohtaistaminen tehtiin tarkasti, osaamisperusteisuus toteutui. Näiden vastaajien näkemys oli, että koko ajan opittiin tekemään asioita paremmin. Käytännön esimerkkeinä osaamisperusteisuuden toteuttamisesta mainittiin monipuoliset näytöt, henkilökohtaistaminen tavoitteissa, käytännönläheisyys, vaihtoehtoiset suoritustavat, osaamistavoitteiden avaaminen opiskelijoille ja lisäresurssien käyttäminen erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kanssa.

Osa vastaajista oli sitä mieltä, että osaamisperusteisuus ei toteutunut lainkaan erityistä tukea tarvitsevilla opiskelijoilla. Tutkimuksessa olleet henkilöt totesivat, että suoraan peruskoulusta tulleilla opiskelijoilla ei ollut osaamista, jota olisi voitu ottaa huomioon. Vastaajat mainitsivat myös, että osaamisperusteisuudesta puhutaan enemmän kuin mitä sitä käytännössä toteutetaan. Läsnäoloa oppitunneilla seurattiin vielä tarkasti eikä yksilöllistämiseen ollut aikaa.

2 Miten ohjaat/ mahdollistat yksilöllisiä ja henkilökohtaisia opintopolkuja osaamistavoitteisesti?

Yksilöllisesti ja henkilökohtaistaen	20
Niin kuin ennenkin	4
Resurssien puitteissa	3
Opettajalähtöisesti	2
Motivoimalla	2
Antamalla aikaa	1

Suurin osa vastaajista mainitsi osaamistavoitteisten opinpolkujen ohjaamisessa yksilöllisen ohjauksen ja henkilökohtaistamisen. Niitä kuvattiin keskusteluiksi, joissa etsittiin opiskelijan vahvuuksia ja kehittämiskohteita. Opiskelumateriaalit valittiin yksilöllisesti, samoin työssäoppimispaikat. Opiskelumateriaalien valinnalla pyrittiin opiskelijalle hahmottamaan esimerkiksi matemaattisia ongelmia ammattialaan liittyen. Opiskelijan kanssa yhdessä pyrittiin löytämään parhaat tavat oppia ja edistyä opinnoissa. Opiskelijat, jotka olivat saaneet tukea aikaisemmin opinnoissaan, ottivat mielellään tukea vastaan. Päänvaivaa tuottivat ne opiskelijat, jotka eivät halunneet hyödyntää heille tarjottua tukea. Suunnitelmien tekemisessä teoriaa ja käytäntöä integroitiin tekemällä yksilöllisiä suunnitelmia yhteistyössä yhteisten aineiden opettajien ja työelämän edustajien kanssa. Vastauksissa korostettiin myös luottamuksellista suhdetta opiskelijoihin ja avointa vuorovaikutusta, jolloin oikeiden polkujen löytäminen yhdessä opiskelijan kanssa oli helpompaa. Ajan antaminen harjoitteluun, motivoiminen ja kannustaminen mainittiin myös ohjauksen keinoina.

Osa vastaajista mainitsi, että kaikki toiminta oli samanlaista kuin ennenkin. Resurssit määrittivät sen, mitä voitiin tehdä, eikä aikaa yhden opiskelijan ohjaamiseen ollut paljon. Toisaalta katsottiin, että opiskelujen alussa ei osaaamista ollut, joten opiskelijat etenivät ryhmän mukana samaa tahtia muiden kanssa. Eräs vastaaja mainitsi, että opiskelijan tulee toimia opettajan ohjeiden mukaan, jolloin korostettiin opettajajohtoista ohjausta ja neuvontaa.

3 Miten osaamisperusteisuus näkyy ammatillisen opettajan työssä?

Tarvitaan enemmän aikaa ja vaatii enemmän työtä	8
Ei osaa sanoa, opittava vielä lisää	5
Toteutetaan yksilöllisiä opintopolkuja	4
Työhön kuuluu jatkossa enemmän ohjausta ja tukemista	3
Osaamisperusteisuus on jo sisäistetty	3
Moniammatillista yhteistyötä	1
Samalla tavalla kuin ennenkin, mennään substanssi edellä	2

Toteutettaessa osaamisperusteisuutta osa vastaajista kantoi huolta työmäärän lisääntymisestä ja resurssien vähenemisestä. Aikaa tarvittaisiin heidän mukaansa enemmän kuin ennen, yksilöllinen ohjaus edellytti sitä. Henkilökohtaisten opintopolkujen ohjaaminen lisäsi työmäärää huomattavasti eikä aikatauluja ollut aina helppo sovittaa niihin. Toisaalta todettiin, että muutos vaatii resurssien lisäksi asennetta. Osa vastaajista totesi, että vielä oli liian aikaista sanoa, mitä osaamisperusteisuus vaatii. Asiaa ei ole vielä kaikilta osin sisäistetty. Vain kolme vastaajaa mainitsi sisäistäneensä osaamisperusteisen toiminnan työssään. Työhön todettiin kuuluvan nyt enemmän opiskelijoiden ohjausta, tukemista ja opiskeluun sitouttamista. Siihen kuuluivat yksilölliset opinpolut ja erilaiset tavat toteuttaa opetusta. Yksi vastaaja mainitsi myös moniammatillisen yhteistyön lisääntymisen. Toisaalta vastaajista jotkut totesivat, että samalla tavalla toimitaan kuin ennenkin ja että substanssiosaamista pidettiin tärkeimpänä.

4 Miten oma osaamisperusteinen opiskelusi on avannut sinulle osaamisperusteisuutta?

Koulutus on monella tavalla auttanut ymmärtämään osaamisperusteisuuden idean	11
Ei ole opettanut mitään uutta	3
Oppi: osaamisperusteisuus on haasteellista	2
Opettanut reflektoimaan	2
On syntynyt perustavaa laatua olevia oivalluksia	1

Lähes kaikki vastanneet kertovat jollakin tavalla hyötynensä siitä, että heillä oli omakohtainen kokemus osaamisperusteisesta opiskelusta. Toiminta oli konkretisoitunut opettajan työssä, kun se ennen oli ollut vain uusi käsite, jota ei täysin ymmärtänyt, nyt osaamisperusteisuutta osasi soveltaa omien opiskelijoiden kanssa. Oman tekemisen merkitys ja valinnanmahdollisuus osaamisen hankkimisessa ja osoittamisessa nähtiin positiivisina asioina. Palaute ja oma reflektointi edistivät osaamisen kehittymistä. Opinnot etenivät hyvin, kun aikaisempi osaaminen otettiin huomioon. Oman reflektoinnin kautta opittiin huomaamaan, miten selkeitä ja konkreettisia tavoitteiden tulisi olla opiskelijoille. Kaiken kaikkiaan ymmärrys siitä, miten osaamisperusteinen opiskelu eteni, oli avautunut hyvin oman opiskelun aikana useimmille vastanneille. Eräs tutkimushenkilö huomauttikin, että oli aikaisemmin työpaikalla saanut asiasta informaatiota, mutta vasta oma kokemus auttoi ymmärtämään osaamisperusteisuutta aidosti. ”On avannut aika hyvin. Oikeastaan ratkaisevalla tavalla”.

Kolme vastanneista kertoi, ettei ollut oppinut mitään uutta. Kahdelle heistä toimintatapa oli jo tuttu ennestään. Kaksi opiskelijaa mainitsi osaamisperusteisuuden vaativuuden. Esimerkiksi oman osaamisen näkyväksi tekeminen oli välillä hankalaa ja myös vanhasta opiskelutavasta poisoppiminen vaati ponnisteluja. Tavoitteiden ymmärtäminen ja oman tavan löytyminen veivät aikaa ja vaativat pohtimista.

5 Miten reformin toteutuminen muuttaa mahdollisesti ammatillisen erityisopettajan työtä?

Ei voi vielä tietää, ei ole tarpeeksi tietoa reformista	11
Muutokset: henkilökohtaistaminen, lisääntyvä työelämäyhteistyö, yksilöllisyys, erityisopetuksen huomioiminen	7
Uhkakuvat: haasteellisemmat opiskelijat, osaaminen jää vajaaksi, työ lisääntyy, ryhmät suurenevat, pirstaleisuus lisääntyy	5
Mahdollisuudet: työ tulee mielenkiintoisemmaksi ja antoisemmaksi	1
Suhtaudun avoimin mielin	2
Ei muuta mitään	1

Monet vastanneista totesivat, etteivät tienneet vielä tarpeeksi reformista, jotta olisivat voineet sitä arvioida. Aineisto kerättiin keväällä 2017 ja reformi tuli voimaan 1.1.2018. Osa vastaajista arveli, että työt lisääntyvät ja aikuisten integrointi tuo paljon muutoksia. Työn lisääntymisen arveltiin johtuvan siitä, että jokaiselle opiskelijalle on suunniteltava yksilöllinen polku ja että työelämäyhteistyö lisääntyy, koska opiskelijat ovat enemmän työpaikoilla. Yksi vastaaja totesi, että tuen tarve ei ainakaan vähene, vaan jopa 80 % opiskelijoista

tarvitsee ohjausta enemmän kuin ennen. Vastauksissa tuli esille myös se, että kaikkien opettajien pitää osata ohjata erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita. Ajateltiin, että ryhmäkoko suurenee, opiskelijoiden heterogeenisuus lisääntyy ja että opettajilta vaaditaan entistä enemmän osaamista eriyttämisessä ja osaamisperusteisen toiminnan toteuttamisessa. Arveltiin myös, että työ tulee entistä pirstaleisemmaksi.

Yksi vastaaja toi esille uudistuksen hyviä puolia toteamalla, että työ tulee mielenkiintoisemmaksi ja monipuolisemmaksi ja että siinä voi hyödyntää paremmin opettajan monipuolista osaamista. Yksi vastaaja totesi, että reformi ei muuta nykyistä toimintaa, joka jo toteuttaa reformin vaatimuksia. Asiaan suhtauduttiin myös avoimin mielin ja todettiin, että on mielenkiintoista nähdä, mitä tulevaisuus tuo tullessaan.

6 Mitä osaamista ammatillisena erityisopettajana tarvitsisit tulevaisuudessa lisää?

Työkalupakkiin lisää työkaluja	14
Työelämäyhteistyötaitoja	3
Substanssiosaamista	2
Vertaistukea	2
Reformikoulutusta	1
Monikulttuurisuusosaamista	2
Muita opintoja	3
En osaa sanoa	3

Puolet vastanneista mainitsi tarvitsevansa lisää työkaluja työhönsä. Käytännön työssä tarvittavaa tietoa ja taitoa, lisää pedagogista osaamista ja tietoa erilaisista tukitoimista. Aihealueista mainittiin esimerkiksi mielenterveys- ja päihdetyö, selkokielisen materiaalin tekeminen, toiminnallisten ja taidelähtöisten menetelmien oppiminen, fyysisen suorituskyvyn tunnistaminen ja tukeminen, lukivaikeuden tunnistaminen, tietoa mutismista, sosiaalisten taitojen tukeminen, kannustaminen ja motivointi, apuvälineiden ja tietotekniikan hyödyntäminen.

Koulutusta työelämäyhteistyöhön toivottiin myös. Vastaajat katsoivat, että työelämä tietämyksen pitäisi olla ajantasaista, koska reformin myötä työssäoppiminen lisääntyy huomattavasti. Työelämäjaksoja opettajille toivottiin oman ammattialan ja substanssiosaamisen päivittämiseksi. Myös vertaistuki mainittiin yhtenä kehitettävänä asiana. Oman työyhteisön tuen ja moniammatillinen yhteistyön omassa organisaatiossa katsottiin olevan tärkeitä osaamisperus-

teisuutta toteutettaessa. Koska maahanmuuttajia tulee koulutukseen entistä enemmän, haluttiin lisää osaamista monikulttuurisuuteen, maahanmuuttajien koulutukseen ja lisää osaamista etenkin siihen, miten erityinen tuki heidän kohdallaan järjestetään. Muista tarpeellisista koulutuksista mainittiin tietotekniikan, matematiikan ja fysiikan opinnot sekä opinto-ohjaaja- ja näyttötutkintomestariopinnot.

JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että osaamisperusteisuus toteutui ammatillisessa koulutuksessa erityisen tuen piirissä olevilla opiskelijoilla jo kohtalaisen hyvin. Opettajilla oli käytössään laaja valikoima erilaisia henkilökohtaistamisen välineitä ja menetelmiä, joilla yksilöllisiä oppimisen polkuja luotiin. Erityisopetuksessa toimintamalleja on kehitetty parikymmentä vuotta ja opiskelijoille on tehty Henkilökohtaisia opetuksen järjestämistä koskevia suunnitelmia, jotka ovat tähdänneet yksilöllisiin ratkaisuihin opinnoissa. Voidaan siis ajatella, että ammatillinen erityisopetus on ollut aikaansa edellä opintojen henkilökohtaistamisessa.

Vastauksista kävi kuitenkin ilmi myös se, että resursseja tarvitaan nyt enemmän jokaisen opiskelijan yksilölliseen ohjaukseen. Myös pelko siitä, että työ muuttuu pirstaleisemmaksi ja kuormittavammaksi tuotiin esille vastauksissa. Reformista vastaajat eivät osanneet vielä sanoa kovin paljon, koska kysely tehtiin vuonna 2017 ja uusi laki ammatillisesta koulutuksesta tuli voimaan vuoden 2018 alusta. Useat vastaajat kertoivat oman kokemuksen osaamisperusteisuudesta auttaneen ymmärtämään sitä paremmin. Osaamisperusteinen opiskelumalli ei ole vain tekninen muutos, vaan se vaatii syvällistä ajattelun muutosta, samoin muutosta toimintamalleissa, joten omakohtainen kokemus lisäsi ymmärrystä osaamisperusteisuudesta.

Uuden lain mukaan (Laki ammatillisesta koulutuksesta 2017/531) jokaiselle aloittavalle opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS). Suunnitelmaan kirjataan yksilölliset osaamisen tunnistamista ja tunnustamista koskevat tiedot, mikä tarkoittaa, että jokaisen opiskelijan kanssa on otettava puheeksi ja käytävä keskustelu hänen osaamisestaan. Keskustelun lähtökohtana on osaaminen, ei osaamattomuus. Tällä on suuri merkitys opiskelijalle, erityisen suuri merkitys erityistä tukea saavalle opiskelijalle. Nuorilla ei useinkaan ole ammatillista osaamista, mutta osaaminen voi olla muutakin. Se voi liittyä erilaisiin taitoihin ja asenteisiin tai luonteen piirteisiin, kuten sosiaalisuuteen, sinnikkyyteen ja niihin kompetensseihin, jotka auttavat häntä kehittymään ammatillisesti.

Osaamisperusteinen, uudistunut ammatillinen koulutus edellyttää opiskelijan henkilökohtaista ohjausta sekä tukea opintojen eri vaiheissa. HOKSin laatimisessa ja ohjauskeskusteluissa tarvitaan henkilöstön perehtyneisyyttä sekä aikaa. Osaamista edellytetään niin opettajilta, opiskeluhuollon toimijoilta, opinto-ohjaajilta kuin oppilaitoksen johdolta. Myös opiskelijaa osallistetaan ja pyritään sitouttamaan oman suunnitelmansa laatimiseen. Tavoitteena on, että urasuunnittelutaitojen opettamisen ja oppimisen myötä opiskelija harjaantuisi oman suunnitelmansa laatimisessa.

Seppälä ja Tapani (2018) ovat artikkelissaan maininneet, että ammatillisen koulutuksen reformin myötä niin opiskelijat, opettajat kuin oppilaitosten johtajatkin ovat uuden edessä. Muutos vaatii muuttumista: turvallisesta ja tutusta luopumista, asioiden taakse jättämistä, uusien asioiden oppimista (Kukkonen & Raudasoja 2018, 9–14). Ammatillisen koulutuksen muutoksessa oleminen on herättänyt ristiriitaisia tunteita; ammatillisen koulutuksen talouden sopeuttaminen on pakottanut koulutuksen järjestäjät vähentämään henkilökuntaa ja supistamaan lähiopetuksen määrää, samalla lisääntyä oppiminen työpaikoilla. Työpaikoilla opiskelijat tarvitsevat kuitenkin edelleen ohjausta, tavoitteellista oppimista ja jatkuvaa palautetta sekä arviointia. Opettajia tarvitaan edelleen siis sielläkin.

LÄHTEET

Ammatillinen koulutus. 2018. Opetushallituksen verkkosivut. Viitattu 4.4.2018. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus.

Burns, E., Hirvonen, M., Lehtonen, P. & Nivalainen, K. 2015. Erityisopettajasta monimuotoisuusvaikuttajaksi. Julkaisussa Yhdessä toimien ja erilaisuutta arvostaen. Ammatilliset opettajakorkeakoulut erityisopetusta kehittämässä. Toim. M. Hirvonen. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 203, 20–31. Viitattu 6.4.2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-390-2>.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Happo, I., Honkanen, E., Kepanen, P., Koukkari, M., Raudasoja, A., Grekula, M. & Holappa, S. 2015. Osaamisperusteisuus ammatillisessa erityisopettajankoulutuksessa. Julkaisussa Yhdessä toimien ja erilaisuutta arvostaen. Ammatilliset opettajakorkeakoulut erityisopetusta kehittämässä. Toim. M. Hirvonen. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 203, 32–45. Viitattu 6.4.2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-390-2>.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Karjalainen, A., Aalto, S., Brauer, S., Guttorm, T., Haapakoski, P., Halonen, L., Hanhela, P., Hoppo, I., Heiskari, K., Huhtala, J., Huttu, P., Junkkari, M., Kiviniemi, K., Karjalainen, P., Kepanen, P., Kilja, P., Korento, K., Korkala, H., Kotimäki, E., Koukkari, M., Laajala, T., Lehtela, P.-L., Liu, T., Liukkonen, M., Lansitie, J., Nissila, S.-P., Oikarinen, P., Paaso, A., Pelkonen, T., Perunka, S., Pietila, M., Pousi, J., Raina-Raisanen, A., Raisanen, M., Salo, J., Stevenson, B., Tenno, T., Tikkanen, S., Viitala, T. & Virkkula E. 2018. Osaamisen opettaja. Tarinoita osaamisen opettajilta osaamisenopettajille. Oulu: Oulun ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu. Luettu 6.4.2018. http://oamk.fi/amok/emateriaalit/files/3215/2748/4316/Osaamisenopettajaoppikirja_2018.pdf.

Kepanen, P. 2018. ”Ymmärsin olevani jonkin täysin uuden opiskelutavan edessä” Narratiivinen tutkimus polusta ammatilliseksi erityisopettajaksi osaamisperusteisessa koulutuksessa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 374. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Kukkonen, H. & Raudasoja, A. 2018. Osaamisperusteinen ammatillinen koulutus. Teoksessa *Osaaminen esiin. Ammatillisen koulutuksen reformi ja osaamisperusteisuus*. Toim. H. Kukkonen ja A. Raudasoja. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Tutkimuksia 23, 9–14.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017. Annettu 11.8.2017. Viitattu 5.6.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531>.

Laki ammatillisesta koulutuksesta. Viitattu 6.4.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017>.

Miettinen, K. 2015. Erityisopetuksen käsikirja. Ammatillinen peruskoulutus ja aikuis-koulutus. Oppaat ja käsikirjat 2015:14. Helsinki: Opetushallitus.

Mulder, M. 2017. Competence theory and research. A synthesis. Teoksessa *Competence-based vocational and professional education. Bridging the worlds of work and education*. Ed. M. Mulder. Dordrecht: Springer, 1071–1106. doi:10.1007/978-3-319-41713-4.

Nissila, S.-P., Karjalainen, A., Koukkari, M. & Kepanen, P. 2015. Towards competence-based practices in vocational education – What will the process require from teacher education and teacher identities? *Center for Educational Policy Studies Journal* 5 (2), 13–34.

Seppälä, M. & Tapani, A. 2018. Uusi uljas pedagoginen johtajuus – tulevaan luotsaamista yhdessä tekemällä. Teoksessa Osaaminen esiin. Ammatillisen koulutuksen reformi ja osaamisperusteisuus. Toim. H. Kukkonen ja A. Raudasoja. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Tutkimuksia 23, 36–45.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vipunen. 2016. Opetushallinnon tilastopalvelu. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Opetushallitus. Viitattu 6.4.2018. <https://vipunen.fi>.

ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAT AIKUISET AMMATILISESSA KOULUTUKSESSA

Leena Selkivuori & Annikki Torikka

JOHDANTO

Suomea voidaan pitää aikuiskoulutuksen kärkimaana niin koulutustarjontaa kuin koulutukseen osallistujien määrää tarkasteltaessa. Yli puolet suomalaisista aikuisista osallistuu vuoden aikana johonkin koulutukseen ja vielä useampi kartuttaa tietojaan ja taitojaan opiskelemalla itsenäisesti (SVT 2012b). Aikuisväestön koulutusmyönteisyydestä huolimatta kansainvälisessä vertailussa suomalainen aikuiskoulutus näyttää lyhytkestoisena, koulutus kasaantuu ja koulutuksessa ovat aliedustettuina henkilöt, joilla on puutteellinen pohjakoulutus.

Aikuisiässä kouluttautuminen, erityisesti ammatillisen koulutuksen kautta, on aina ollut vahvasti sidoksissa yhteiskunnan taloudelliseen tilanteeseen ja työllisyyteen, ja sitä kautta kansalaisten tasa-arvoiseen asemaan yhteiskunnassa. Koulutusmuotona ammatillinen aikuiskoulutus Suomessa on kehittynyt 1900-luvun alun tarvelähtöisistä erillisistä työllisyyskursseista 2000-luvun oppimiskeskuksissa yhdessä työelämän kanssa tapahtuvaksi koulutukseksi. Koulutuksella on pyritty vastaamaan muuttuvan työelämän tarpeisiin, kuitenkin siten, että kouluttautuminen on tapahtunut suurelta osin ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän puitteissa. Koulutuksen vaatimustason kasvaessa ja tutkintojen yhtenäistyessä on samaan aikaan koulutukseen osallistuvien aikuisten määrä lisääntynyt ja vastaavasti opiskelijoiden kirjo laajentunut. (Selkivuori 2012.) Elinikäisen oppimisen ja koulutuksen korostaminen työelämässä selviytymisen keinona edelleen monimuotoistaa oppijoiden kirjoa. Ajankohtaisena koulutuspoliittisena tavoitteena on esitetty, että 10 seuraavan vuoden aikana 1 000 000 suomalaisen työikäisen henkilön tulee päivittää osaamistaan kouluttautumalla uudelleen pystyäkseen toimimaan muuttuvassa työelämässä (Sipilä 2018). Koulutuksen tehtävän laajentuminen, toimintaympäristöjen ja toteutusmallien moninaistuminen ja yksilöllistyminen asettavat monia uusia vaateita ammatilliselle koulutukselle, opetukselle, ohjaukselle, tuelle ja erityiselle tuelle.